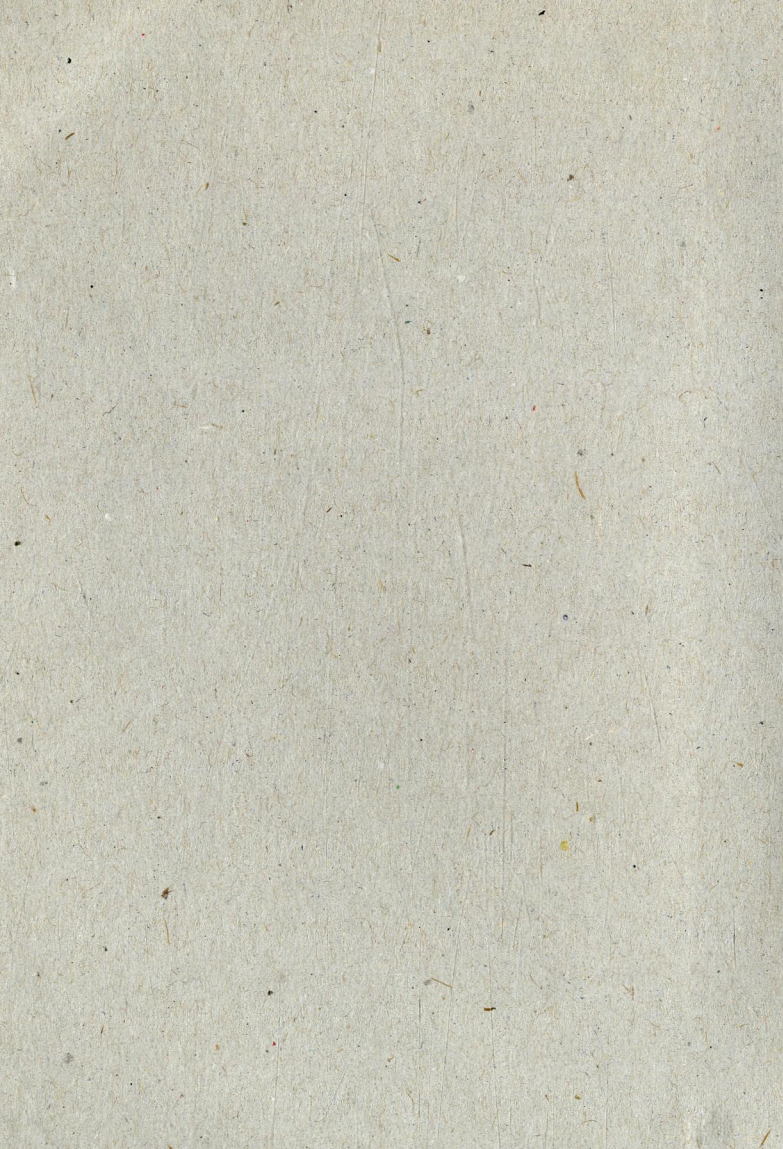

41081/15. *ω*
БІБЛІОТЕКА „ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ“ Ч. 15.

Осип Назарук.

27.628.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

ПРО ІВАНА ФРАНКА

ЛЬВІВ, 1910.

НАКЛАДОМ „ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ“.

Черенками „Загальної Друкарні“ ул. Академічна ч. 8.

Ціна 8 сотиків.

891.79.092 / Франко / (048)
Ш5(2=9u)5 - Франко 3

Львівська Філія
Бібліотеки АН УРСР

~~942 ф~~

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 4123

Ф / IX / 0161
H-192

Коли на останнім 20-ім з'їзді нашої партії тов. посол Василь Стефаник (що написав „Синю Книжечку“) поставив впесенє, щоби з'їзд вислав до д-ра Івана Франка двох членів прєзидії з привітом, піднесла ся буря оплесків. Старі члени радикальної партії знали добре, кому посилають привіт. Вони бачили Івана Франка на многих з'їздах нашої партії, як з трибуни (місця бесїдника) голосив нові ідеї своїм братам — бачили нераз і не два того хлопського сина з високим чолом і ясними очима, котрий серед тяжкої біди, поневірки і нужди здобув собі величезне знанє і славу таку велику, як ніхто з галицьких Українців.

Щобимолодші селяни члени радикальної партії знали докладнійше про те, хто був Іван Франко, подаємо тут його житєпись.

Іван Франко родив ся в 1856 році в селі Нагуєвичах Дрогобицького повіта. Батько його Яків був сільським ковалем. Коли молодий Іван мав шість літ, віддав його батько до школи в сусіднім селі Сільній Ясениці, де Іван учив ся два роки. Потому віддав його

батько до нормальної школи ОО. Василян у Дрогобичи, де йому зразу було дуже прикро. Та незадовго став Іван першим учеником в класі, і батько бачив перед смертю, як його син дістав на екзаміні нагороду. Незадовго помер батько Івана, але його вітчим Гринь Гаврилик був добрий чоловік і не уважав на те, що то „чужа дитина“ тай далі посилав свого пасерба до нормальної школи, а потому і до гімназії. В гімназії Франко читав дуже багато і цікавився всім, що тільки під руки попало. Коли був в шестій гімназійній класі, вмерла його мати, і він став круглим сиротою. Але вітчим і тепер не відцурався його. Франко далі ходив до школи, в 1875 році здав матуру в Дрогобичи і поїхав до Львова на університет тай записався на філософію.

У Львові мали руські академіки вже в тих часах два товариства, одно — якби по теперішньому сказав — українське, друге московфільське. Франко опинився в московфільським, головню тому, бо воно видавало свою газетку, в котрій він хотів писати. В тій газетці мусів писати язичієм, але для себе писав чистою народною мовою. Там познакомився він і з нашим товаришом та довголітнім редактором „Громадського Голосу“ Михайлом Павликом, котрий здав матуру рік скорше як Франко. Їм обом поміг видобутися з московфільського болота великий учитель українського народа, професор університету Михайло Дрогоманов. Він заохочував Франка писати чистою народною мовою і взагалі щиро занявся молодим академіком. Але Драгоманів був для австрійської поліції

чоловіком дуже „небезпечним“, бо ширив освіту і нові думки. Тому арештували і Франка за те, що знав ся з Дрогомановом і закинули йому ширенє соціалізму. Вісім місяців перемучив ся Франко в слідчій арешті (інквізиті), де його тримали в казнях, у котрих сиділо навіть по 18 арештантів, а потому засудили на 6 тижнів арешту. Він був тоді на третім році університету (університетську науку кінчить ся в чотирох літах), отже незадовго мав добити ся свого хліба. Але як караний арештом не міг уже, особливо в тих часах, дістати державної посади і перший тай останний раз їв „цїсарський“ хліб — в арешті, де попадав іще двома наворотами. Наші люди були в тих часах далеко дурнійші і ще більше боязливі ніж тепер. Отже як Франко вийшов з арешту, то замість приймати його як мученика за свободу думки і народну справу, — всі від него відвернули ся й утікали перед ним як перед заповітреним. Ба, його викинули з „Просьвіти“ і заказали йому приходити до „Руської Бесіди“ на газети! Тільки одна молодіж не відвернула ся від свого товариша. В тім часі Франко займає ся докладно тим, за шо вже невинно відсидів, а саме соціалізмом тай разом з Павликом видає в 1878 р, часопись „Громадський Друг“ і збірки „Дзвін“ та „Молот“. Тоді переклав Франко з німецької мови брошуру д-ра Шеффе під титулом „Що таке соціалізм“? і написав свій славний вірш „Каменярі“.

В марті 1880 р. Франка знов арештували, перетримали 3 місяці в слідчій арешті в Коломиї тай відставили шупасом пішки з Коло-

миї через Станіславів, Стрий і Дрогобич до родинного села Нагуєвич. До Дрогобича, відки тому п'ять літ виїздив веселий, вільний і повний надії, вертав тепер в горячці, з окровавленими ногами, з поліцаєм за плечима. Так прийшов до родинного села, відки забрався вже по тижні і поїхав знов до Коломиї, де перебув найстрашніші дні свого життя. Там жив він цілих 3 дні трома грейцарами, котрі знайшов у піску над Прутом а потому лежав у готелі півтора доби в голодній горячці і чекав смерті, від котрої вивратував його оден товариш.

В тім страшнім для себе році написав Франко наймогутнійший з своїх дрібних віршів („Вічний революціонер“). Сім літ потому написав Франко найславнійший з своїх вершів „Не пора“, котрий став боєвою піснею галицької України.

З чогож він жив, коли не міг уже й думати про посаду гімназіального професора? Заробляв пером на житє. Був якийсь час співробітником „Діла“, де йому платили 45 ринських місячно, а найдовше, бо цілих дев'ять літ працював при польській газеті „Kurier Lwowski“ (Курєр Львовскі). Останний раз арештували Франка в 1889 році і перетримали в слідчім арешті 10 тижнів.

З початком 1890 року заснував Франко разом з Павликом політично-літературну часопись „Народ“ і був його редактором. Того самого року в осені повсталала наша партія, Франко був одним з її основателів і разом з д-ром Северином Даниловичом уложив її першу програму. В тім часі українсько-руська політика в Галичині

сходила на бездорожа: тоді повстала так звана „нова ера“. Була то спілка деяких наших політиків з польськими панамі, котрі хотіли хитрим способом звихнути руську політику. В тім, що так не стало ся, велика заслуга радикальної партії і її найвизначнішого члена Франка, котрий на кождім кроці, в газетах і на вічах відкривав хитрість польських політиків і не допустив до забагнення руської справи. Тим зтягнув на себе ненависть наших новоеристів, а потому і загалу нашої інтелігенції, коли виступив проти злуки з москвофілами (1896—1897). А що наші люди, коби здорові, „вміють“ відплачувати ся за кожде слово критики, то відплатили і Франкови. Бо коли він поробив усі потрібні екзаміни, щоби стати професором університету, дехто з наших інтелігентів впливав на тодішнього намісника графа Баденього, щоби Франка не допустити на таке становиско. Так і стало ся. І ми не побачили на університетській катедрі найспосібнішого з людей, яких видала галицька Україна. Не почули ми і його промов з посольської трибуни у Відні, бо проти кандидатури Франка виступили солідарно польська шляхта й урядники, жандарми й духовенство обох обрядів, — словом всі, крім хлопів, котрі тоді не мали ще тільки сили, щоби переперти вибір свого любимця.

Франко виробив програму радикальній партії, в ряді брошур означив її тактику і причинив ся до піднесеня радикальної публіцистики (газетярства) до так високої міри, що ні одна партія в Галичині не мала так добре редагованих газет, як партія радикаль-

на в часах, коли Франко працював для її органів. Він був при закладах підвалин нашої партії і пильно глядів на те, щоби її фундаментове каміне не було яке-будь.

Але Франко був діяльним робітником при закладах іще більшої будови ніж політична партія, бо **правдивого культурного дорібку** українського народу в Галичині. Найбільші і найкрасші твори нашого культурного дорібку в Галичині то його робота. Сорок два роки мав він, коли галицька Україна обходила 25-літний ювілей його праці, котру розпочав 17-літним молодцем. На торжестві, урядженім в його честь у Львові в 1898 році сказав він ті памятні слова, котрі кождий з нас повинен заховати в памяти :

„Вихований у твердій школі я від малку засвоїв собі **дві заповіді** ; перша то було почуте обовязку, віддати працю свого життя тому простому народови, що вигодував мене твердим мужицьким хлібом, а друга заповідь то потреба **ненастанної праці**... Зробили мене проводирем, хоч я любив лише йти в ряді (як простий жовнір)... Але такого ряду не було, і се було моє нещастє. Як-би з мого досьвіду я мав подати громаді яку науку, то вона булаби така, як у війську : *Richtung halten!*“ (Ідіть лавою, не ломіть рівного ряду).

В сій короткій згадці про жите Франка не можемо спімнути навіть малої частини його творів, бо щоби вичислити хочби тільки його писання поміщені в Літературно-науковім Вістнику, на те треба дуже много місця, Цікавійших відсилаємо до книжки тов.

Михайла Павлика про ювілей 25-літної праці Франка і спис його творів перед 1898 роком. Тут скажемо тільки, що при читанню творів Франка треба все мати перед очима страшну пустку і темряву нашого тодішнього публичного життя, нашу рабську байдужність і розсипність, вигодовану як отруй-зіле 500 літною неволею. Каменисту, запущену ниву орав Франко, а яку нагороду мав за те, представляє нам в отсім віршу :

Важке ярмо твоє, мій рідний краю,
Не легкий твій тягар !
Мов під хрестом отсе під ним я упадаю
З батьківської руки твоєї допиваю
Затроєний пугар.

Благословлю тебе ! Чи ждять тобі ще треба
Поваги й блиску від будущини,
Чи ні, — одного лиш тобі благаю з неба,
Що-б з горя й голоду не бігли геть від тебе
Твої найліпшії сини.

Що-б сіячів твоїх їх власне покоління
На глум не брало і на сьміх.
Що-б монументом їх не було те каміне,
Яким в відплату за плодючеє насіне
Ще при житю обкидувано їх.

Треба знати, що на Франка до останних часів люто нападали чужі і свої, а українська соціалдемократична газета „Воля“ написала раз, що йому руки не повинно ся подавати !

Про своє тяжке жите пише Франко:

Я згадую минулеє жите
Спокійно, та без радости, без туги :
Одно із него виніс я чуте,
Що я не був у нїм щасливий, други.

Богато праці і турбот і скрут,
Та не було вдоволення, утіхи :
Мов віл в ярмі я чув на собі прут
І тяг — чужого скарбу повні міхи.

.

Хоч ненастанно стяг мій з вітром бив ся,
Та не високо плив в руці слабій
І хоч я жив, то все-ж я не нажив ся.

Умів він представити і твоє жите, „на-
роде мій, замучений, розбитий“ :

На Підгірю села невеселі...
Хліб і страва тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей люд лиш для роботи,
А на хліб вся праця йде кровава.

Ліжко газди — пять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна
Тепла піч є для дітий неvkритих,
А для старших постіль непотрібна...

На стїні розвішані довкола
Деревляні, давні богомази :
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мазі.

Тільки й всього християнства в хаті, —
 Але є й письменства в ній познаки:
 Там під сволоком. завитий в шматі
 Лист небесний — писаний Бог зна ким,

Йосифінський патент панщизняний,
 Прадідівський квіт на трийцять буків,
 Діда скарга за ґрунтець забраний,
 Батьків акт ліцитаційний дракий —
 Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

Хто з вас не знає його книжки „За-
 хар Беркут“, котру як читати, то і найстарші
 люди слухають цілими ночами? Хто з вас
 не знає його оповідання „Гриць і панич“ його
 книжки „Лис Микита“, його оповідань
 „В поті чола“, його „Панських жартів“?

Хто з вас не знає його вірша „Гей, хто
 на сьвіті красшу долю має“, в котрім він
 кровавими словами представив жите нашого
 хлопа?

„Січ“ і Читальня, в котрій нема бодай
 кількох книжок Франка, не заслугує на по-
 чесну назву просьвітного товариства.

Франко належить до тих, що довгі літа
 з напруженем усіх сил своїх вливали духа
 в бездушну народну масу. Він має повне
 право сказати українському народови:

„Я весь вік свій, весь труд тобі дав
 У незломнім завзяту —
 Підеш ти у мандрівку століть
 З мого духа печатю“.

Львівська Філія
 Бібліотеки АН-УРСР

942

Ми нині навіть не в силі оцінити, що
 дав нам сей велитень духа, бо ми за бли-

зько нього. Подорожні, котрі бачили величезний шипіт (водопад) Нягару в Америці, описують, що гук того шипоту чути на кілька миль навкруги, але як підійти блище, то не чути нічого, бо величезний шипіт реве вже надто голосно. Таке і з діяльністю Франка. Ми побачимо її велич ген-ген пізніше, може аж тоді, коли його вже давно між нами не буде.

Тоді доперва відчує се і той, що за народню справу сидить у тюрмі і той, що пером для неї працює і той, що політикою займається і той, що наукою хоче їй добра придбати — кождий тоді бачити-ме, що скрізь був уже той велитень, скрізь терпів і скрізь працював.

А він тимчасом може умре в біді, зазнавши горя від долі, лайки і кпин від своїх, умре як доси умирали всі, що працювали для українського народа. Відійде, відробивши своє — той син мужицький, котрому ми всі много винні.

27.628.

=====

РЛ 4123_y